

การตีความกฎหมาย Interpretation of Law

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิรมล ยินดี
คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ความสำคัญของการตีความ/เหตุที่ต้องตีความกฎหมาย?

1. จากลักษณะของภาษา
2. จากลักษณะของบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น ป.อ มาตรา 64
“บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมาย เพื่อให้พ้นจากความรับผิดชอบ
ในทางอาญาไม่ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่า ตามสภาพและพฤติการณ์
ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้กฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้น
เป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล
....”

- การตีความกฎหมาย (Interpretation of Law) หมายถึง การค้นหาความหมายของกฎหมายที่มีถ้อยคำไม่ชัดเจนแน่นอน กล่าวคือ กำกวมหรือมีความหมายได้หลายทาง เพื่อหยั่งทราบว่าถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมายมีความหมายอย่างไร เพื่อที่จะนำกฎหมายนั้นไปใช้บังคับแก่กรณีที่มีปัญหาได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

ผู้ตีความกฎหมาย?

- ผู้ใด เป็นผู้ใช้กฎหมาย ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ตีความกฎหมายนั้น ได้แก่
 1. ประชาชน
 2. เจ้าพนักงาน
 3. นักนิติศาสตร์
 4. ผู้พิพากษา

หลักเกณฑ์ในการตีความกฎหมายทั่วไป

การตีความในกฎหมายทั่วไปมีหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

1. การตีความกฎหมายโดยบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่
2. การตีความกฎหมายโดยอาศัยหลักวิชาการ

การตีความกฎหมาย

- ป.พ.พ มาตรา 4 “กฎหมายนั้นต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษรหรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้นๆ ”
- การตีความกฎหมายต้องพิเคราะห์ตัวอักษรให้ได้ความหมายของตัวอักษร และการจะรู้ความหมายของตัวอักษรได้ต้องพิเคราะห์เหตุผลหรือความมุ่งหมายของกฎหมายประกอบด้วย
- การตีความจึงต้องพิจารณาประกอบไปด้วยกัน 2 ด้าน คือ
 - พิจารณาตามตัวอักษร
 - พิจารณาตามความมุ่งหมายของกฎหมาย (เจตนารมณ์)

การตีความตามตัวอักษร

- การตีความตามถ้อยคำสำนวนในตัวบทกฎหมาย แยกพิจารณา ดังนี้
 1. ในกรณีที่บทกฎหมายใช้ภาษาธรรมดา ก็ต้องตีความตามภาษาธรรมดาของถ้อยคำนั้นหรือให้ถือตามพจนานุกรม
 - คำพิพากษาฎีกาที่ 1288/2508 จำเลยบังอาจขับรถแข่งรถเมล์ โดยฝ่าฝืนป้ายห้ามแข่งของเจ้าพนักงานที่ติดตั้งไว้ เป็นเหตุให้ชนรถเมล์เสียหาย เสาคู่สะพานเสียหาย ทั้งนี้ตาม พ.ร.บ.การจราจรทางบก ไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์คำว่า “แข่ง” ไว้ ตามพจนานุกรม “แข่ง” หมายถึง กริยาแทรกหรือเสียด ซึ่งหมายความว่า เบียดเข้าไปหรือเฉียดเข้าไป เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติความหมายไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะก็ต้องตีความไปตามความหมายธรรมดา

การตีความตามตัวอักษร

2. ในกรณีที่บทกฎหมายใช้ภาษาทางเทคนิคหรือภาษาทางวิชาการ เช่น ศัพท์ทางการแพทย์ ทางช่างกล วิทยาศาสตร์ ก็ต้องถือตามความหมายของผู้ประกอบวิชาชีพนั้น
3. ในกรณีที่กฎหมายประสงค์ให้ถ้อยคำมีความหมายเป็นพิเศษหรือภาษาเทคนิค หรือในทางวิชาการ กฎหมายจะกำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์ บทนิยาม ในกฎหมายนั้นๆ เช่น ตาม ป.อาญา มาตรา 1 (5) “อาวุธ” หมายความว่า สิ่งซึ่งไม่เป็นอาวุธโดยสภาพ แต่ซึ่งได้ใช้หรือเจตนาจะใช้ประทุษร้ายร่างกายถึงอันตรายสาหัสอย่างอาวุธ

การตีความตามตัวอักษร

จำเลยใช้ไม้จิ้มฟันแทงตาโจทก์บอด เช่นนี้ การกระทำความดังกล่าว เป็น การประทุษร้ายโดยใช้อาวุธหรือไม่?

การตีความตามเจตนารมณ์

- เป็นการหยั่งทราบความหมายของถ้อยคำในกฎหมายจากเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้นๆ
- กฎหมายอาญา มีความมุ่งหมายกำหนดความผิดและโทษ
- กฎหมายแพ่ง มุ่งหมายให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย

ปัญหาที่ต้องพิจารณา

“การกระทำโดยประมาท”

- ในทางอาญา ตีความอย่างไร ?
- ในทางแพ่ง ตีความอย่างไร ?

เครื่องมือที่ช่วยการตีความหรือแสวงหาเจตนารมณ์ที่ถูกต้องของกฎหมาย

- ชื่อของกฎหมาย จะบอกให้ทราบว่ากฎหมายนั้นว่าด้วยเรื่องอะไร
- วัตถุประสงค์/ความมุ่งหมายของกฎหมายนั้นๆ
- หมายเหตุท้ายกฎหมาย
- การพิจารณามาตราต่างๆในกฎหมายประกอบกัน หรือพิจารณากฎหมายอื่นในเรื่องที่คล้ายคลึงกันหลายๆฉบับประกอบกัน
- บทความทางวิชาการ/คำพิพากษาศาล/ ข่าวน

- รายงานการประชุมในการร่างหรือพิจารณากฎหมายนั้น
- การตีความกฎหมายจะต้องถือหลักว่า ต้องตีความให้มีผลบังคับได้ ไม่ใช่ตีความเพื่อให้กฎหมายสิ้นผล
- บทกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ต้องตีความโดยเคร่งครัด เช่น ป.พ.พ มาตรา 1562 ห้ามมิให้บุคคลอื่นยื่นฟ้อง **บุพการี**ของตน (เป็นข้อจำกัดการใช้สิทธิทางศาล จึงต้องตีความโดยเคร่งครัด ซึ่งหมายถึงบุพการีโดยกำเนิดเท่านั้น หากประสงค์จะฟ้องพ่อแม่ แม่ยาย ย่อมไม่มีข้อห้ามแต่อย่างใด)

หลักเกณฑ์ในการตีความกฎหมายอาญา

การตีความกฎหมายอาญามีกฎเกณฑ์ที่พิเศษกว่าการตีความในกฎหมายทั่วไป ดังนี้

1. กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด
2. จะตีความกฎหมายอาญาย้อนหลังให้เป็นผลร้ายแก่บุคคลมิได้
เช่น ในกรณีที่กฎหมายใหม่ยกเลิกกฎหมายเก่า ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด

คำพิพากษาฎีกา 1031/2498 จำเลยกระทำความผิดตามกฎหมายเก่าที่มีโทษสูง แต่ถูกฟ้องเมื่อกฎหมายใหม่มีกำหนดโทษต่ำลง การใช้กฎหมายกรณีนี้ให้ถืออัตราโทษตามกฎหมายใหม่ ในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย

3. ตัวบทกฎหมายอาญาข้อใดที่มีข้อความเคลือบคลุมสงสัย ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

เทียบเคียง ป.วิ.อ มาตรา 227 “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั้น
น้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะ
แน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริง”

คำพิพากษาศาลฎีกา 1840/2531

ประจักษ์พยานโจทก์ทั้งสองเป็นหญิง ซึ่งโดยปกติแล้วเมื่อมี
เหตุร้ายเกิดขึ้นมักจะตื่นตกใจได้ง่าย แม้ขณะเกิดเหตุจะมีแสงไฟฟ้า
ขนาด 20 แสงเทียนเปิดอยู่ก็ตาม แต่ก็ได้ความว่าคนร้ายสวมหมวก
ซึ่งยอมทำให้การสังเกตจดจำใบหน้าของคนร้ายเป็นไปได้โดยไม่ง่ายนัก
ทั้งการที่พยานได้ยืนยันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจขณะนำตัวจำเลยมาที่
เกิดเหตุว่า จำเลยเป็นคนร้าย แต่จำเลยได้ถามพยานว่า คนร้ายได้
สวมเสื้อตัวที่จำเลยสวมอยู่หรือไม่ พยานตอบว่า จำไม่ได้ จึงยังเป็นที่
น่าสงสัยว่าพยานจะจำหน้าคนร้ายได้ว่าเป็นจำเลยหรือไม่ เพราะ
แม้แต่เสื้อคนร้ายซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพิ่งจับมาให้พยานทั้งสองดูหลัง
เกิดเหตุไม่นานยังจำไม่ได้พยานหลักฐานของโจทก์จึงยังไม่ชัดเจนที่
จะฟังว่าจำเลยเป็นคนร้ายรายนี้

การตีความกฎหมายเป็นเรื่องของทั้งศาสตร์และศิลป์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายถึง 3 ระบบผสมผสานกัน ได้แก่

- ระบบกฎหมายไทยเดิมบางลักษณะ เช่น คดีอุทลุม มรดก
- ระบบกฎหมายอังกฤษ เช่น กฎหมายลักษณะหุ้นส่วน บริษัท ตัวเงิน และกฎหมายวิธีสบัญญัติ
- ระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย

- หลักการตีความกฎหมายจึงต้องศึกษาเปรียบเทียบหลักการตีความของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่มีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายไทย เพื่อให้เห็นจุดเด่น จุดด้อยของการตีความในแต่ละระบบกฎหมาย และแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้และตีความกฎหมาย

ระบบกฎหมาย (Legal System)

- ระบบกฎหมาย (Legal System)
- Common Law
- Civil Law

Common Law

1. ที่มาหรือบ่อเกิดของกฎหมาย
 - ต้นกำเนิดจาก England
 - หลักกฎหมายที่ศาลหลวงวางไว้
judge-made law, case law
2. วิธีการเรียน/ศึกษากฎหมาย
เน้นการคิดวิเคราะห์จากคดีต่างๆ ที่ศาลตัดสิน
3. ระบบศาล
Common Law ไม่มีการแยกสาขากฎหมาย
เอกชนออกจากกฎหมายมหาชน จึงมีระบบ
ศาลเดียว

Civil Law

1. ที่มาหรือบ่อเกิดของกฎหมาย
 - มีรากฐานมาจาก Roman law
 - ให้ความสำคัญต่อ ก.ม.ลายลักษณ์อักษร จึงมี
การตราประมวลกฎหมาย (Codes)
2. วิธีการเรียน/ศึกษากฎหมาย
เน้นตัวบทกฎหมาย และศึกษาแนวคำ
พิพากษาเป็นตัวอย่างในการปรับใช้/แปล
ความกฎหมาย
3. ระบบศาล
Civil Law แยกกฎหมายเอกชนออกจาก
กฎหมายมหาชนจึงเป็นระบบศาลคู่

Common Law	Civil Law
4. ระบบวิธีพิจารณาคดี • ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) • หลักกฎหมายที่ศาลหลวงวางไว้ judge-made law, case law 5. ระบบงานวิชาชีพกฎหมาย มุ่งเน้นการศึกษาและฝึกอบรมตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัย และสถาบันเฉพาะทางเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความสองแบบ คือ ทนายว่าความ (Barrister) และทนายให้คำปรึกษา (Solicitor)	4. ระบบวิธีพิจารณาคดี • ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ในคดีแพ่ง อาญา • ใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ในคดีปกครอง 5. ระบบงานวิชาชีพกฎหมาย มหาวิทยาลัยเน้นทางด้านทฤษฎีกฎหมายเป็นสำคัญไม่เน้นการฝึกอบรม

การตีความกฎหมายอาญาในระบบ Common Law

- ระบบ Common Law มีที่มาจากกฎหมาย 2 ทางได้แก่
 1. กฎหมายที่เกิดจากคำตัดสินของผู้พิพากษาศาลสูง Case law หมายความว่า หลักกฎหมายที่มาจากคำชี้ขาดของศาลสูงซึ่งเป็นการวางบรรทัดฐานเกิดเป็นหลักกฎหมาย ทำให้เมื่อเกิดข้อพิพาทที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันเกิดขึ้น ศาลก็จะใช้หลักกฎหมายที่ได้เคยตัดสินวางบรรทัดฐานไว้ในคดีก่อนหน้านั้นมาบังคับใช้
 2. กฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา (Act of Parliament หรือ Statue)

การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของอังกฤษ (Statue) มีอยู่ 3 หลักใหญ่ๆ

1. หลักการตีความถ้อยคำตามตัวอักษร (Literal Rule)
2. หลักการตีความโดยเล็งผลเลิศ (Golden Rule)
3. หลักการตีความตามหลักแก้ไขข้อเสีย (Mischief Rule)

หลักการตีความถ้อยคำตามตัวอักษร (Literal Rule)

- ศาลพิจารณาความหมายในทางภาษามากกว่าที่จะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้นๆ และถ้อยคำนั้นจะมีเพียงความหมายเดียว
- คดี R.V Harris(1836) คดีนี้นาง Harris ได้กีดจุมูกของเพื่อนและกีดนิ้วเท้าของตำรวจที่เข้ามาห้ามปราม ซึ่งกฎหมายกำหนดความผิดไว้สำหรับผู้ที่ “stab cut or wound any person” ว่าไม่ครอบคลุมถึงการกระทำของจำเลยที่กีดจุมูกผู้เสียหาย นาง Harris จึงไม่มีความผิดเนื่องจากถ้อยคำที่ใช้ในต้วบทนั้นแสดงให้เห็นว่าต้องเป็น การใช้สิ่งที่เป็นอาวุธ (weapon)ซึ่งคดีนี้การใช้ฟันกัด ศาลไม่ถือว่าเป็นการใช้อาวุธ

2. หลักการตีความโดยเล็งผลเลิศ (Golden Rule)

- เป็นการตีความถ้อยคำที่อาจแปลความหมายได้หลายความหมาย ศาลจะต้องตีความไปในทางที่มีความหมายอันควรเพื่อมิให้เกิดผลประหลาดหรือไม่สอดคล้องสมเหตุสมผล ซึ่งหลักนี้นำมาใช้ประกอบกับหลักการตีความตามตัวอักษร คือ แม้ศาลเห็นว่าถ้อยคำนั้นมีความหมายชัดเจนก็ตาม แต่ความชัดเจนนั้นนำมาซึ่งผลที่ไม่ควรจะเป็น หรือขัดต่อสามัญสำนึก ศาลก็จะพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญ
- คดี Re Sigsworth 1935 คดีนี้นาง Sigsworth ถูกบุตรชายของเธอฆ่าตาย เพื่อหวังมรดกของมารดา ซึ่ง The Administration of Estates Act, 1925 กฎหมายฉบับนี้ถือว่า ผู้ใดก็ตามที่เป็นผู้สืบทอดของเจ้ามรดกแล้ว ย่อมมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดกโดยไม่มีข้อแม้ใดๆ
- แต่ศาลสหราชอาณาจักรได้ตัดสินว่า จำเลยซึ่งเป็นผู้สืบลำดับมาบุตรของนางซึ่งเป็นเจ้ามรดกไม่มีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดกนั้น

ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับเจตนารมณ์

- เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น หมายถึงเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติในขณะที่ตรากฎหมาย หรือเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นในขณะที่ตีความ?
- คดี Marquis of Linlithgow V. North British Railway 1912 ประเด็นที่ศาลต้องวินิจฉัย “น้ำมันในหิน (Deposits of Oil Shale)” อยู่ในความหมายของ “แร่ธาตุ” (Minerals) ตาม พ.ร.บ. ที่รัฐสภาตราขึ้นหรือไม่ เนื่องจาก พ.ร.บ. ฉบับนี้กำหนดว่า แร่ธาตุที่อยู่ในพื้นดินให้ตกเป็นสิทธิของเจ้าของที่ดิน เนื่องจากในปีที่ พ.ร.บ. ดังกล่าวประกาศใช้บังคับ ยังไม่มีการขุดน้ำมันในหินขึ้นมาใช้ น้ำมันในหินจึงไม่อยู่ในความหมายของ “แร่ธาตุ” อันจะตกได้แก่เจ้าของที่ดิน
- ศาลฎีกาของอังกฤษ วินิจฉัยว่า สิ่งใดจะถือเป็นแร่ธาตุตาม พ.ร.บ. นี้หรือไม่ ต้องพิจารณาตามเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติในขณะที่ตรากฎหมายนั้นเท่านั้น เมื่อปรากฏว่า ผู้บัญญัติกฎหมายในขณะนั้นไม่เคยเห็นหรือรู้จักน้ำมันในหินมาก่อน จึงจะถือว่าน้ำมันในหินเป็นแร่ธาตุไม่ได้ น้ำมันในหินจึงตกเป็นของรัฐ

ประเทศเยอรมัน Civil Law

- ศาลเยอรมัน สามารถพิจารณาเจตนารมณ์ของกฎหมายต่างไปจากเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติในขณะที่ตรากฎหมายได้โดยถือว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นเป็นเจตนารมณ์ที่เป็นเอกเทศอิสระจากผู้บัญญัติกฎหมาย และสามารถพิเคราะห์เจตนารมณ์ของกฎหมายในกรณีที่ตีความ มิใช่ในขณะที่มีการตรากฎหมายฉบับนั้น ทำให้ศาลสามารถตีความกฎหมายโดยคำนึงถึงพฤติการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะที่เกิดข้อพิพาท ศาลเยอรมันจึงสามารถตีความว่าน่ามันในหินเป็นแร่ธาตุตามความหมายของกฎหมายดังกล่าวและให้ตกเป็นของโจทก์ผู้เป็นเจ้าของที่ดิน

เหตุที่ศาลอังกฤษ และศาลเยอรมัน ตีความต่างกัน เนื่องมาจากทฤษฎีที่ต่างกัน

ทฤษฎีการตีความ 2 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีอำนาจอิจิต (Subjective Theory)

- ทฤษฎีนี้ถือว่า ผู้พิพากษามีหน้าที่ค้นหาเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติในขณะที่ตราภาษานั้นขึ้นใช้บังคับเท่านั้น

2. ทฤษฎีอำนาจอการณ (Objective Theory)

- ทฤษฎีนี้ถือว่า ผู้พิพากษาสามารถตีความกฎหมายให้แปรเปลี่ยนไปตามพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะตีความได้

หลักการตีความตามหลักแก้ไขข้อเสีย (Mischief Rule)

- หลักการตีความที่เปิดโอกาสให้ศาลได้พิจารณาบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรที่รัฐสภาตราขึ้นโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่เป็นปัญหาต้องตีความ อันเป็นผลมาจากการที่หลักกฎหมายคอมมอนลอว์ไม่อาจใช้บังคับกับกรณีที่เกิดขึ้นได้ จึงทำให้รัฐสภาต้องตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรขึ้นมาใช้บังคับเพื่อแก้ปัญหา
- เช่น The Affiliation Proceeding Act, 1957 กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการให้บิดารับรองเด็กเป็นบุตร คำว่า “a single women” แปลว่า หญิงโสด แต่การตีความของศาลสหราชอาณาจักร ไม่ได้ตีความให้มีความหมายเฉพาะ หญิงโสด เพียงอย่างเดียว ศาลตีความให้มีความหมายรวมถึง หญิงที่ทำการสมรสแล้ว และให้หมายรวมถึง หญิงที่ทำการสมรสแล้ว แต่ไปมีบุตรด้วยกันกับชายคู่โดยที่หญิงนั้นไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรที่เกิดกับชายคู่ได้ด้วย ซึ่งเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายที่ไม่ได้มีบทบัญญัติไว้โดยตรง

หลักการตีความในระบบ Civil Law

- กฎหมายเยอรมัน การตีความกฎหมายแบ่งเป็น 4 หลักใหญ่ๆ
1. หลักการตีความตามหลักภาษา (Grammatical Interpretation)
- เป็นการหาความหมายของตัวบทกฎหมายจากความหมายของภาษาที่ใช้กันทั่วไป ในกรณีที่มีการใช้ศัพท์เฉพาะหรือคำนิยามก็เป็นไปตามความหมายของศัพท์นั้น นอกจากนี้มีการนำเอาแนวคำพิพากษาของศาลมาช่วยอธิบายการตีความ และยังต้องคำนึงถึงความเข้าใจถ้อยคำนั้นๆ ในเวลาที่ตรากฎหมายนั้นประกอบด้วย

2.การตีความตามหลักประวัติศาสตร์(Historical Interpretation)

การหาความหมายของตัวบทกฎหมายจากประวัติความเป็นมาของตัวบทกฎหมายนั้น ซึ่งอาจจะพิจารณาจากประวัติการยกร่างและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3. การตีความตามความมุ่งหมายของตัวบทกฎหมาย

(Teleological Interpretation)

การตีความตามความมุ่งหมาย หรือตามเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังบทกฎหมายนั้น โดยมีได้ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้บัญญัติกฎหมายแต่อย่างใด

4.การตีความตามความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบของกฎหมาย (Systematic Interpretation)

- การตีความโดยคำนึงถึงข้อความและเหตุผลแวดล้อมของบทกฎหมายและความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของบทกฎหมายนั้นกับระบบกฎหมายทั้งระบบ
- กฎหมายอาญาเองก็มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ แม้กฎหมายอาญาจะได้ให้ความหมายของคำใดคำหนึ่งไว้ ก็ใช้ว่ากรณีจะมีความหมายที่เหมือนกันในทุกฐานความผิด เพราะความผิดแต่ละฐานมีความสัมพันธ์กับนิยามที่แตกต่างกันได้

การตีความของประเทศฝรั่งเศส

- ฝรั่งเศส แยกการตีความเป็น 2 กรณี คือ
 1. หลักการตีความตามหลักภาษา
 - โดยพิเคราะห์ถ้อยคำสำนวน รูปประโยค และความหมายของถ้อยคำตามที่เข้าใจกันตามปกติ หรือตามพจนานุกรม ถ้าเป็นคำศัพท์เฉพาะ หรือคำที่มีความหมายทางเทคนิค ก็ถือตามความหมายที่บุคคลในวงการนั้นๆ เข้าใจกัน

2. การตีความตามหลักเหตุผล

- เป็นการตีความโดยคำนึงถึงประวัติความเป็นมาของบทกฎหมาย ข้อความแวดล้อมบทกฎหมาย และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความสัมพันธ์กันเป็นระบบระหว่างกฎหมายในหมวดหมู่หรือแขนงต่างๆ และคำนึงถึงความสอดคล้องต้องกันกับหลักกฎหมายทั่วไป ทั้งนี้ โดยกฎหมายฝรั่งเศส ไม่ใช้วิธีเทียบบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง แต่จะใช้หลักกฎหมายทั่วไปมาปรับแก้กรณีแทน

หลักการตีความในระบบ Civil Law

- ระบบ Civil Law หลักการตีความ 2 ประการ
 1. หลักการตีความตามตัวอักษร (Grammatical Interpretation)
 2. หลักการตีความตามเจตนารมณ์ (logical Interpretation)

การตีความกฎหมายอาญาในประเทศไทย

- การตีความกฎหมายอาญามีหลักเช่นเดียวกับการตีความในกฎหมายอื่นๆ กล่าวคือ จะต้องตีความตามตัวอักษรและตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นๆ แต่กฎหมายอาญามีหลักการตีความหมายพิเศษเพิ่มขึ้นมาอีก คือ กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด เพื่อเป็นหลักประกันว่าประชาชนผู้อยู่ภายใต้การใช้บังคับกฎหมายจะได้รับความเป็นธรรม ซึ่งแยกหลักการตีความ 5 หัวข้อ ดังนี้

- ทำไมกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด?
- ที่มา กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด ?

1. การตีความตามตัวอักษร

- ตาม ป.อ มาตรา 2 “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย
- เมื่อกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิดและต้องรับโทษในทางอาญาแล้ว ก็ต้องถือว่าการกระทำนั้นๆเท่านั้นที่เป็นความผิด และผู้กระทำต้องรับโทษ จะรวมถึงการกระทำอื่นด้วยไม่ได้
- การตีความตามตัวอักษร เป็นการตีความถ้อยคำตามความหมายที่สามัญชนเข้าใจกัน แต่ถ้าศัพท์เฉพาะ ก็จะมีบทนิยาม ดังจะเห็นได้ใน ป.อ มาตรา 1 ซึ่งบัญญัตินิยามศัพท์ไว้ 13 ข้อด้วยกัน

2. การตีความตามเจตนารมณ์

- บางกรณีการตีความกฎหมายอาญาตามตัวอักษรแต่เพียงอย่างเดียว ยังไม่อาจทำให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วย หรือในกรณีที่หากการตีความโดยเคร่งครัดตามตัวอักษรจะทำให้เกิดผลที่ขัดต่อสามัญสำนึกหรือเกิดผลประหลาด

3. หลักการตีความโดยเคร่งครัด

3.1 จะนำบทกฎหมายใกล้เคียงมาใช้ให้เป็นผลร้ายมิได้

- ศ. เอส เอกูต์ ได้ให้หลักไว้ว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาซึ่งกำหนดความผิดหรือบัญญัติโทษไว้ จะต้องใช้บังคับตามตัวอักษร จะลงโทษบุคคลเพราะได้กระทำการอันคล้ายคลึงกันกับที่ได้มีกฎหมายบัญญัตินั้นไม่ได้” เช่น
 - นายแดง ฆ่าตัวเองแต่ไม่ตาย จะถือว่านายแดงมีความผิดฐานพยายามฆ่าตนเอง โดยนำมาตรา 288 ประกอบ 80 มาเทียบเคียงลงโทษไม่ได้

- นายเหลียง หลอกว่าจะให้เงินนายแดง หากนายแดงชุดบ่อน้ำ ให้แก่นายเหลียง นายแดงชุดบ่อน้ำเสร็จ แต่นายเหลียงไม่ยอมให้เงินนายแดง เช่นนี้จะถือว่านายเหลียงผิดฐานฉ้อโกง ตามมาตรา 341 มิได้ เพราะสิ่งที่นายเหลียงได้จากนายแดงมิใช่ทรัพย์สิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 8720/2549

- คดีนี้มารดาเด็กผู้เสียหายส่งผู้เสียหายไปอยู่กับลุงเขยและป้าซึ่งเป็นพี่สาวของมารดาเด็กตั้งแต่วัยเล็ก ลุงเขยกระทำชำเราเด็ก ดังนี้ การกระทำของลุงเขยเป็นการกระทำต่อผู้อยู่ในความปกครองต้องรับโทษหนักขึ้น ตามมาตรา 285 หรือไม่?
- ดังนั้นควรตีความ “ผู้อยู่ในความปกครอง” อย่างไร โดยใช้หลักการใด

คำพิพากษาฎีกาที่ 219/2554

- กรณีที่พ่อเลี้ยงข่มขืนกระทำชำเราลูกเลี้ยง ศาลฎีกาพิพากษาว่า ไม่อาจถือว่าเป็นการกระทำชำเราแก่ผู้สืบสันดานและผู้อยู่ในความปกครองตามมาตรา 285 ดังนี้ ให้พิจารณาว่าศาลตีความโดยอาศัยหลักการใด?

- ศาลฎีกาวางหลักว่า กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด จึงตีความว่า ผู้อยู่ในความปกครองตามมาตรา 285 หมายถึง เฉพาะผู้ที่อยู่ในความปกครองของผู้ใช้อำนาจตาม ป.พ.พ. เท่านั้น ผู้อยู่ในความปกครองตามความเป็นจริงไม่อยู่ในความหมายดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 422/2550 ทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบ

- การที่จำเลยกระทำความผิดฐานช่วยเหลือคนต่างด้าวซึ่งเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยฝ่าฝืน พ.ร.บ.คนเข้าเมืองฯ เพื่อให้พ้นจากการจับกุม โดยใช้รถกระบะของกลางเป็นพาหนะให้คนต่างด้าวนั่งโดยสารมาด้วยกันนั้น ถือไม่ได้ว่ารถกระบะของกลางเป็นทรัพย์สินที่จำเลยได้ใช้ในการกระทำความผิดดังกล่าว โดยตรง ตาม ป.อ.มาตรา 33(1) ทั้งปกติรถกระบะของกลางโดยสภาพมีไว้เพื่อบรรทุกคนและสิ่งของจากที่หนึ่งไปยังที่อื่นอันเป็นวัตถุประสงค์ทั่วไป จึงริบรถกระบะของกลางไม่ได้

ข้อน่าคิด

- ในการริบทรัพย์สิน หลักจึงอยู่ตรงที่ว่า ทรัพย์สินดังกล่าวได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือไม่ ถ้าใช่ น่าที่จะริบได้ แต่ถ้าหากทรัพย์สินดังกล่าวเป็นแต่เพียงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอยู่กับการกระทำความผิดแล้วก็ไม่แน่ว่าศาลจะสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าวได้
- ข้อน่าคิด คือ เหตุใดรถกระบะดังกล่าวจึงไม่ใช่ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ.2522 เมื่อข้อเท็จจริงยุติว่าจำเลยกระทำความผิดฐานดังกล่าว โดยใช้รถกระบะดังกล่าวในการกระทำความผิด

วิเคราะห์แนวคำพิพากษากฎีกา

- จากคำพิพากษากฎีกาที่กล่าวมา จะพบว่า ศาลตีความกฎหมายอย่างแคบโดยไม่ได้พิจารณาถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในมาตรานั้นๆ และการตีความศาลจะไม่ตีความที่เป็นการขยายความไปในทางที่จะเป็นโทษกับจำเลย
- แต่อย่างไรก็ดี การตีความในทางขยายความ แม้ว่าจะเป็นโทษกับจำเลย หากการตีความดังกล่าวเป็นไปตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนั้นๆ และไม่ขัดต่อถ้อยคำของตัวบทแล้ว ควรจะกระทำได้

คำพิพากษากฎีกาที่ 3643/2526, 5364/2536

- ทรัพย์ที่ถูกวางเพลิงเผาต้องเป็นทรัพย์ของบุคคลอื่น ไม่ใช่เป็นทรัพย์ของผู้กระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์ที่ผู้กระทำความผิดมีส่วนเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า ความผิดตามมาตรา 218 เป็นบทลงโทษของมาตรา 217 จึงไม่อาจตีความคำว่า “ทรัพย์ของผู้อื่น” ตามมาตรา 217 ให้ขยายความไปถึงทรัพย์ที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยได้ เป็นการขัดต่อหลัก ป.อ. มาตรา 2 เพราะการตีความกฎหมายที่มีโทษทางอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด

มาตรา 217 มาตรา 218

- หากพิจารณาจากการตีความตามประวัติศาสตร์
- พบว่า ในรายงานการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาครั้งที่ 240/363/2484 ที่ประชุมมีมติว่า ทรัพย์ที่ถูกวางเพลิง ตาม ป.อ. มาตรา 218 แม้ว่าจะเป็นทรัพย์ของผู้กระทำความผิด การกระทำของผู้กระทำความผิดก็เป็นความผิดตามบทบัญญัติดังกล่าวได้
- หากพิจารณาจากการตีความตามระบบ
- พบว่า มาตรา 218 บัญญัติไว้ในลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน ลักษณะของความผิดดังกล่าว จึงต้องมีลักษณะที่เป็นอันตรายต่อประชาชน แต่ถ้ามองเพียงแค่ผลของการกระทำแล้วความผิดฐานวางเพลิงกับความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์จะไม่แตกต่างกัน

- หากพิจารณาจากการตีความตามเจตนารมณ์
- สิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองในความผิดฐานวางเพลิงตาม ป.อ.มาตรา 218 คือ ภัยอันตรายต่อชีวิต หากใช้กรรมสิทธิ์ไม่ ทั้งนี้ เพราะ โดยปกติจะมีคนอยู่ในสถานที่ดังกล่าว ดังนั้น แม้ว่าจะเป็น การวางเพลิงเผาทรัพย์ของตนเอง ก็เป็นความผิดดังกล่าว เพราะการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อชีวิตแล้ว

3.2 จะนำ “จารีตประเพณี” มาใช้ให้เป็นผลร้ายไม่ได้

- แต่ถ้านำจารีตประเพณีมาใช้เพื่อเป็นคุณแก่ผู้กระทำ ย่อมทำได้ เช่น จารีตประเพณียอมให้ครูตีเด็กได้ตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน
- ดังนั้นการที่ครูตีเด็กย่อมไม่เป็นความผิด

3.3 จะนำ “หลักกฎหมายทั่วไป” มาใช้ให้เป็นผลร้ายมิได้

- แต่ถ้านำมาใช้เป็นคุณย่อมทำได้ เช่น หลักความยินยอมสามารถนำมาใช้เพื่อยกเว้นความรับผิดได้ ในบางกรณีการนำมาใช้เพื่อยกเลิกความผิดให้แก่ผู้กระทำ ถือว่าเป็นการนำมาใช้เพื่อเป็น “คุณ” เพราะทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดในทางอาญา

4. การตีความโดยขยายความ

- จะตีความกฎหมายอาญาในทางขยายความให้เป็นการลงโทษ หรือการเพิ่มโทษผู้กระทำให้หนักขึ้นไม่ได้
- เช่น กฎหมายอาญาห้ามการทำร้ายผู้อื่น แต่ไม่ห้ามทำให้เสียใจแก่ผู้อื่น
- ศาสตราจารย์ หยุต แสงอุทัย กล่าวว่า การตีความโดยเคร่งครัดเป็นแต่การห้ามมิให้ศาลขยายความตามใจชอบเท่านั้น แต่ถ้าวการตีความโดยขยายความเพื่อให้ตรงตามความมุ่งหมายแห่งกฎหมายตามที่ปรากฏในข้อบทแล้ว ศาลก็ชอบที่จะทำได้

ปัญหาที่น่าพิจารณา

- ความผิดฐานลักทรัพย์ ตาม ป.อ.มาตรา 334
- “ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไป โดยทุจริตผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์....”
- ปัญหาว่า การลักกระแสไฟฟ้า เป็นความผิดฐานลักทรัพย์หรือไม่
- คำพิพากษาฎีกาที่ 844/2501 ,877/2501 การลักกระแสไฟฟ้า เป็นการลักทรัพย์ (เป็นการยอมรับหลักการตีความโดยขยายความคำว่า ทรัพย์ตามมาตรา 334 ให้รวมถึง ทรัพย์สินด้วย เพราะ กระแสไฟฟ้าเป็นวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ตาม ป.พ.พ.

คำพิพากษาฎีกาที่ 877/2501

- การลักกระแไฟฟ้ามีความผิดตามมาตรา 334 ทั้งนี้โดยขยายความคำว่า ทรัพย์ ให้รวมถึงทรัพย์สิ้นด้วย เพราะกระแไฟฟ้า นั้นเป็นวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ตาม ป.พ.พ.

5.ในกรณีเป็นที่สงสัย ศาลต้องตีความให้เป็นผลดีแก่จำเลย ว่าไม่ได้กระทำความผิด

- “กรณีเป็นที่สงสัย” คือ อาจตีความได้หลายนัย ศาลจึงต้องตีความให้เป็นผลดีแก่จำเลย
- คำพิพากษาฎีกา 1356-1360/2508 จำเลย 4 คนถูกลงโทษตาม พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 27 ปรับร่วมกันเป็นเงิน 66,789.80 บาท ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30 ศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกิน 1 ปี แต่ไม่เกิน 2 ปีได้
- ดังนั้น ให้พิจารณาว่า ศาลจะตีความลงโทษจำเลยอย่างไร?

สรุป

- การตีความโดยเคร่งครัดไม่ใช่หลักการการตีความกฎหมายอาญา การตีความกฎหมายโดยขยายความหรือโดยเคร่งครัดจึงขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์ของกฎหมายในแต่ละมาตราเป็นสำคัญ